

UKF

Medlemsinformation 1 - nyhetsbrev jan 2010

Årgång 24

Att tolka gamla kartor och sagor om Upplands-Bro

Hur skapades vår äldsta historia?

En tusenårig isländsk saga. En tvåtusenårig berättelse om nordens folk

En 500-årig karta över Skandinavien

Börje Sandén berättar och visar kartor Ons 24 febr kl 19

Kulturlunch i Villa Skoga. "Om dessa väggar kunde tala".

Börje Sandén berättar om Villa Skoga Ons 3 mars kl 12

och om Oscar Sjölander som lät bygga huset.

Smörgås, kaffe/te serveras. 50:- anmälan senast 1 mars, 505 868 61/62

Söndagssalong med musik, poesi
14 mars kl 15

Ur innehållet i Brogårdsarkivet
Gudrun Sandén berättar i en inledande
artikel i detta nyhetsbrev

Forskningsläget kring Fornsigstuna. Ons 21 april kl 19

Ny akademisk forskning på gång. Var låg den medeltida kungsgården?

Börje Sandén berättar om det forntida och medeltida Fornsigstuna och visar bilder
från utgrävningarna 1984-1988 av vikingatida kungsgården

Välkomna till föreningens årsmöte kl 18.30

Exkursion till Signhildsberg - Fornsigstuna - sön 9 maj kl 13- ca 15.30

Vandring i utgrävningsområdet och platsen för de medeltida ruinerna

Hur försvann de både fysiskt och i vetenskapen? Samling på Parkeringsplatsen

Studiebesök på Kvistabergs Astronomiska museum.

Första offentliga visningen av de tre kupolerna sön 30 maj kl 15

Historien om mannen som byggde sig ett observatorium Kostnad 40:-

Drick ditt medtagna kaffe i forna herrgårdsparken - före eller efter visningen

Begränsat deltagarantal - Förhandsanmälan 582 40 515

Kallelse till UKF:s **Årsmöte** Onsd 21 april kl 18.30 Dagcentralen i Kungsängen

Föreningen för
Upplands-Bro
Kulturhistoriska
Forskningsinstitut

Ordförande: Curt Dahlgren, 0708-44 22 48, curt@mailbox.euromail.se

Ulla Zetterberg, v.ordf, 582 423 86. e-post zetterberg.ulla@gmail.com

Sekr: Börje Sandén, Målarvägen 19, 197 30 Bro. 08-582 405 15

Upplys. Börje Sandén, 08-582 405 15. Telesvar 582 413 55.

pg: 27 58 94-4

E-post: ukf@ukforsk.se

Webbplats: www.ukforsk.se

Kulturarrangemang 2010 UKF och andra kulturorganisationer

UKF tar vanligen upp en deltagaravgift på 20-50:- vid publika aktiviteter beroende på våra omkostnader, bl.a. lokalhyror. Tillsammans med den årliga medlemsavgiften är denna deltagaravgift en viktig inkomstkälla för UKF. Alla arrangemang är öppna för allmänheten. Tag gärna med vänner och bekanta. Kontrollera tid och plats på vår hemsida och på kommunens annonssida. Det händer i Upplands-Bro i lokaltidningen Mitt i Upplands-Bro, i vilken också våra publika arrangemang brukar finnas med under rubriken På gång. Ibland publiceras våra aktiviteter även under KULTUR och NÖJE. Se vår hemsida www.ukforsk.se eller ring UKF:s telefonsvarare 582 413 55 för ev. ändringar eller 582 40 515.

Onsd 24 febr kl 19. Dagcentralens samlingsal.
Torget 4. Kungsängen. Kostnad 20:-
nära Kungsängens pendeltågsstation. Ingång från
baksidan. Kyrkvägen - Gamla landsvägen
**Att tolka gamla kartor och sagor om Upplands-
Bro - Hur skapades vår äldsta historia?**
Föredrag av Börje Sandén

Tidiga kartor, sägner och gamla berättelser kan ge oss ett nytt budskap om de försiktigt anpassas till förhållanden vi nu har vetskap om, men som var okända när dokumenten skapades. Geografiska och geologiska fakta kan exempelvis tvinga oss att ändra på det skrivna ordet och att se gamla kartor med helt andra ögon. Börje Sandén kommer att ge exempel på detta och visar också hur gamla kartor givit oss ny kunskap.

I Olaus Magnus' Historia om de nordiska folken finns en karta som man länge trodde var hans omtalade Carta marina ända tills man på 1860-talet hittade originalkartan från 1539. Börje kommer att berätta om svårtolkade egenheter i Olaus Magnus berömda kartor över det Götiska riket. Kartan är den första detaljerade Nordenkartan. Den går vanligtvis under namnet Carta Marina, vilket gör att man allmänt uppfattat kartan som en sjökarta med seglingsanvisningar på Atlanten. Men det finns forskare som menar att kartan är en landkarta med anvisningar om hur man hittar rätta vägen i ett väglöst land.

Börje kommer med många exempel att visa att färdvägarna till lands följde floder och vattendrag och att man i den första tidens kartor även ute i Europa lät symbolen för flod även betyda färdväg i allmänhet. När vattenvägen "tog slut" fortsatte man på annat sätt till nästa vattendrag. Det är förklaringen till att "floderna" mycket ofta bildar sammanhängande system. Det var inte bara vikingarna som kunde fortsätta från floderna norr om den ryska vattendelaren till floderna söderut mot Svarta Havet.

Kom och se Gudrun Sandéns bildväv som i stort format visar Mälar- och Bergslagsområdet på Olaus Magnus' karta.

Upplands-Bro Kulturhistoriska Forskningsinstitut

Onsd 3 mars kl 12, Villa Skoga,
Gamla landsvägen 4, Kungsängen, nära Centrum.
Kulturlunch i Villa Skoga
"Om dessa väggar kunde tala".
Börje Sandén berättar om Villa Skoga
och om Oscar Sjölander som lät bygga huset.
Smörgås, kaffe/te serveras. 50:-
Anmälan senast 1 mars, 505 868 61/62
Arr. Kultur och Fritid - ABF Norra Stor-Stockholm

Sönd 14 mars kl 15 hos Sophie Hedin, Lärarvägen
1, Bro, bakom Härneviskolan om du kommer med
pendeltåg Kostnad 50:-
Söndagssalong med musik, poesi, konst

My Eklund spelar flöjt och berättar om sin musik.
Sophie Hedin läser poesi med anknytning till
dagen. My Eklund känner vi sedan första Söndags-
salongen för ett par år sedan då hon gjorde musik
tillsammans med Pascal Jardy.
Vi inleder med samkväm och kaffe.
Vid sen anmälan ring 582 40 515 för platsbokning

Ett medlemskap i UKF
håller dig uppdaterad på såväl den lokala
historien som rikshistorien när den har
kopplingar till hembygden. Vårt Nyhetsbrev
har nu nått sin 24:e årgång med
sammanlagt 84 nummer, som finns i sökbar
form på hemsidan.
Du stöder vår kultur verksamhet
150:- pg 27 58 94-4

Kallelse till UKF:s årsmöte
Dagcentralens samlingsal, Kungsängen
Onsd 21 april kl 18.30
Kl 19 föredrag om "nygammal" forskning
kring det medeltida Fornsigstuna - och bil-
der från utgrävningarna av platsens
fortida historia

Onsd 21 april kl 19. Dagcentralens samlingsal.
Torget 4. Kungsängen. nära Kungsängens pendel-
tågsstation. Ingång från baksidan. Kyrkvägen -
Gamla landsvägen

Föreningens årsmöte kl 18.30 - 19

Föredrag kl 19:

**Forskningsläget kring Fornsigstuna.
Det forntida och medeltida Fornsigstuna**

Bilder från utgrävningsområdet visas och kommenteras. Arkeologer visar nu intresse för ett **medeltida** Fornsigstuna vid Signhildsberg. De fem somrarnas arkeologiska undersökningar 1984-88 påvisade ett **vikingatida** Fornsigstuna.

De argument för medeltida anläggningar som UKF presenterade år 2004 vid såväl Grand-tour som under arkeologidagen börjar nu intressera en yngre generation forskare. Vid dagens föredrag drar Börje Sandén på nytt fram de efterlysta obesvarade frågorna med förhoppningen att till årets arkeologidag få till stånd en diskussion på professionell forskarnivå.

Sönd. 9 maj, kl 13 - ca 15.30 Parkeringen vid
Signhildsbergs herrgård.

Skyltning från Villa Aske kursgård. 20:-

**Exkursion till Fornsigstuna där arkeologiska
undersökningar gjordes 1984-88**

Exkursionen är ett första led i förslaget från de fyra hembygdsföreningarnas samrådsgrupp att närmare lära känna varandras fornminnen och hembygdsarbete. Denna gång besöker vi således Håtuna och Håbo-Tibble socknars hembygdsförening.

Vandring i utgrävningsområdet samt platsen för det medeltida Fornsigstuna, där kung Birger år 1299 under tecknade ett historiskt känt dokument sju år innan han blev tillfångatagen av sina bröder vid den s.k. Håtunaleken 1306. Börje Sandén förklarar också varför kärlekssagan om Habor och Signhild påstås ha utspelat sig här för tusen år sedan. Vi får veta varför arkeologiska undersökningar inte genomfördes på 1920-talet trots sponsorpengar från en privatperson och varför undersökningar tvingades fram just 1984 - utan statliga bidrag.

Avslutningsvis redogörs för det aktuella forskningsläget kring de medeltida lämningar som högst officiellt rapporterades och beskrevs efter att Sverige fått sin fornminneslag 1666. Hur kunde de försvinna både fysiskt och inom forskningen?

Det finns förklaringar till bägge frågorna.

Arr. UKF och Håtuna - Håbo Tibble socknars hembygdsförening.

Sönd 30 maj kl 15 Nyöppnade
Astronomiska museet vid Kvistaberg.
Kvistabergs observatorium ligger 1 km bortom Bro kyrka längs vägen mot Låssa kyrka.
Begränsat deltagarantal. Förhandsanmälan till UKF. 582 40 515 eller 582 413 55 med telefonsvarare Kostnad 40:-
Drick ditt medtagna kaffe i forna herrgårdsparken - före eller efter visningen

Visning av det nyinrättade Astronomiska museet

Tre kupolbyggnader. Överst på berget ligger Nils Tamms privata observatorium. De två andra har tillkommit efter Tamms stora donation till Uppsala universitet. All apparatur fungerar. Det store teleskopet var, när det byggdes, det näst största i världen. Det är Uppsala universitet som ansvarar för museet.
Arr. UKF och Astronomiska museet.

21-22 maj, "Dalkarlsvägen"

Hembygdsgården Klint i Bro

Samkväm i hembygdsgården kvällen 21 maj

Bro och Lossa hembygdsförening står som värd för övernattande deltagare i årets Storvandring mellan Mora och Stockholm. Ett återkommande arrangemang till minne av dalfolkets Arbetsvandringar till Stockholm. Samkväm på kvällen i hembygdsgården Klint, Prästvågen 8, Bro

Fred 28 maj kl 19, Tingshuset i Enköping,
invid Vårfrukyrkan

Kulturföreningen Tingshusets vänner inbjuder Bro d'River Boys att göra en repris av sitt program vid förra årets Musikvecka i norrländska Junsele. Gruppen är en sektion inom UKF och deras program finns på UKF:s hemsida, där mer finns att läsa - och lyssna på
www.ukforsk.se/ukf/bdb3.htm

September 2010 - biblioteket i Bro
Utställning med bildvävar

Gudrun Sandén visar bildvävar med historiska motiv, blomstermotiv och annat

Hänt och händer

Granhammarsmannen

UKF avslutade 2009 års publika aktiviteter med Jonathan Lindströms föredrag om Granhammarsmannen. Författaren berättade medryckande och pedagogiskt om sin forskning kring det märkliga fyndet 1953 av en mördad bronsåldermande som hittades vid täckdikesskivning några hundra meter norr om Granhammars huvudbyggnad. I förra nyhetsbrevet lämnade vi en utförlig beskrivning av innehållet. Inom arkeologin är Granhammarsmannen en stor sak, han jämförs ibland med Ismannen som hittades i Alperna

Föredraget hölls för fullsatt hus i kommunhusets största sal, som påpassligt ställts till förfogande av Kultur och Fritid, som också arvoderade föredragshållaren. Samtidigt lanserades Lindströms stora bok som huvudbok av bokklubben Clios. Vi hade 20 böcker till försäljning och alla såldes under kvällen.

Efter den första uppståndelsen kring Granhammarsmannen glömdes han snart bort. Författaren återupptäckte honom i Historiska museets förråd och publicerade en artikel 1999 i hembygdsförbundets tidskrift. Den blev en av de första artiklarna på UKF:s hemsida. Men historien hade funnits att läsa redan 1961 i Stockholms-Näs Medlemsblad, som finns inbundna på biblioteket och den fanns naturligtvis med i hembygdsboken från 1984.

I början av 2000-talet höll Lindström ett föredrag i UKF:s regi om sin upptäckt och ledde senare en exkursion till kommunens största bronsåldersröse, varifrån vi hade utsikt ner mot platsen för täckdiket, som vi avslutningsvis besökte. Området ligger inne på det militära övningsfältet och kan bara besökas efter särskilt tillstånd. I samband med bokutgivningen gjordes en TV-produktion kring Granhammarsmannen med manus av Dick Harrison, varvid UKF anlätades för att peka ut platsen för fyndet. Filmen har ännu inte visats i TV.

Ny forskning

Som framgår av programtablåerna på sid 2-3 har Fornsigtnas *medeltida* historia nu blivit uppmärksammas. Arkeologer vid Uppsala universitet menar att den aldrig funna kungsgården i Sigtuna

stad kan vara de ruinrester som under 1600-talet iakttogs och beskrevs vid tre olika tillfällen. Det är märkligt att forskningen inom projektet Det medeltida Sverige endast framhåller Fornsigtna som en bondby under medeltiden.

Nationalencyklopedin nämner helt riktigt att platsen tidigare tillhört biskopen i Sigtuna innan den återfördes till kronan. Att så varit fallet framgår av ett påvebrev från 1170-talet, i vilket denne då begär att Fornsigtna skall återlämnas till kyrkan. Den omständigheten talar för - enligt min åsikt - att ruinerna skulle kunna ha sitt ursprung från den tid då kyrkan ägde marken och att platsen kan ha utnyttjats av kungen i Sigtuna både före och efter ett eventuellt biskopsäte vid Fornsigtna. Sigtunaforskningen har aldrig kunnat finna vare sig kungaborg eller biskopsborg i nuvarande Sigtuna stad. Här finns verkligen plats för ny forskning.

De arkeologiska undersökningarna som gjorts vid nuvarande herrgården Signhildsberg 1984-88, visar att där funnits en *vikingatida* kungsgård som övergavs redan före år 1000. De omtalade medeltida ruinerna låg emellertid inte i den del av herrgårdsparken som då undersöktes.

Utgångspunkten för vårens föredrag och exkursion blir de frågeställningar som jag framfört vid arkeologidagen år 2004 och sedan publicerat på hemsidan. Skriv ordet fornigtuna i sökrutan på Startsidan så får du veta mer.

Det finns således flera oklarheter beträffande Fornsigtnas roll, som jag kommer att aktualisera dels vid föredraget 21 april då också bilder från utgrävningarna visas och sedan vid exkursionen sönd 9 maj, då vi vandrar i en av landets bäst bevarade vikingatida miljöer. Inga byggnader har uppförts här på tusen år. Andra tuna-orter har blivit stora samhällen. Här ligger forntiden en decimeter under gräset förutom i den promille av området som arkeologerna förstört. Men vi ser idag ingenting av deras förstörelse. Allt är återställt.

Att tolka gamla sagor och kartor

Föredraget med ovanstående titel är utförligare presenterat i programtablån sid 2. I föredraget vill jag bl.a. lyfta fram en faktor som är av särskild betydelse när det gäller lokalhistorisk forskning,

den nämligen att inte bara tolka och välja bland olika varianter av skriftliga historiska källor. Saken måste jämföras med andra typer av källmaterial för att få större trovärdighet. I avskrifter av gamla handlingar smyger sig lätt in andra tolkningar än de ursprungliga. Jag kommer att ge några exempel härpå.

Intressant är också hur man skall ställa sig till de äldsta kartorna som inte alls återger den kartbild vi nu är vana vid. Kan de över huvudtaget vara av intresse i dag? Jag tycker mig ha funnit att dessa kartors huvudsakliga uppgift var att visa var färdvägar fanns mellan olika orter i landet.

I själva verket var ju de första kartorna ett sätt att i bild återge en muntlig eller skriftlig vägbeskrivning. Kartritarna hade inte ambitionen att ge en noggrann topografisk bild av verkligheten. Jag tycker mig se en princip som inte bara Olaus Magnus – han med den första kartan 1539 - har använt. Samma manér har en del kartritare ute i Europa också använt under större delen av 1600-talet. Jag kommer att ge många exempel på detta.

Chopin-jubileet

UKF har, som många av de äldre medlemmarna minns, haft musik som ett återkommande inslag i programverksamheten, ofta i kombination gårdshistoria och musikhistoria. I höstas fick vi möjlighet att utnyttja Kvistaberg för musik och konst i väntan på kommunen skulle påbörja någon kommunal verksamhet i byggnaden. Har vi tur kanske samma manöver kan upprepas igen och i så fall har vi möjlighet att få höra Johan Westre spela Chopins valser och annan Chopinmusik. I förra Nyhetsbrevet (eller på hemsidan) finns anvisning om hur du kan förvärva hans CD-skiva med musiken. Både om skivan och Johan kommer vi att kunna läsa i de kommande numren av musiktidningen OPUS.

Kan konserten realiseras så kommer den att annonseras på UKF:s hemsida.

Bro d'River Boys

På tal om musik så blir det möjligt att höra Bro d'River Boys ge prov på alla typer av musik som kvartetten gjort i över 30 år. Det blir ungefär det program som framfördes under Musik- och Konstveckan i Junsele förra sommaren, då bl.a. "hemligheten" bakom Harmony Singing väckte stort intresse hos publiken. Gruppen har engagerats av Kulturföreningen Tingshusets vänner i Enköping. Tre tidigare konserter med manskvartet-

ten har dragit fullt hus liksom Julmusiken som vi gjort tillsammans med Olle Svennbergs familj.

Utställning på Bro bibliotek

Gudruns Sandéns historiska bildvävar och andra typer av bildvävar visas i september

Grammofonfabriken i Bro – f.d. Bro Mejeri

<http://www.svaki.se/SGI/>

En ättling till grundaren av Svensk Grammofonindustri har forskat i verksamheten och visar den på sin hemsida, vars länk du ser här ovan. Kopiera den och klistra in den i Webbfontrets huvud eller skriv in den exakt lika.

Radio Stockholm

UKF:s verksamhet uppmärksammades av P4 när programvärdarna för serien "Länet runt" besökte Upplands-Bro i början av året.

UKF:s hemsida

Hemsidan har ständigt byggts ut sedan starten 1996 och omfattar nu så mycket att allt inte går att överblicka från startsidan.

Använd därför sökrutan på första sidan. Det är Google som då bara söker på UKF:s hemsida. Du får upp en mängd titlar som Google valt ut till ditt sökord.

Du får en provkarta att välja bland. De större objekten Rösaring, Fornsigstuna, Almarestäket ger ca 300 artiklar

De allra flesta artiklarna har sedan länkar som för dig vidare till andra artiklar som hör till ämnet.

Om du skriver hemsidans namn **ukforsk.se** i sökrutan så kan du bläddra mellan 1190 artiklar (2010-01-28)

Kartografiska Sällskapet

har uppmärksammat vårt arbete med kartor och vill finna ett tillfälle för oss att få visa och berätta hur vi utnyttjar kartor i lokalhistorisk forskning och särskilt hur vi tolkar gamla kartor.

UKF har ett mycket stort antal kartor. För direkt lokalhistoriska studier har vi de ekonomiska kartbladen från både 1940- och 1970-tal (16 blad av varje) jämte 1860 års häradskartor och ca 350 lantmäterikartor från de 6 socknarna i Upplands-Bro kommun. Dessutom har vi Olaus Magnus kartor 1539 och 1555. Vi har också gjort kartan över det stora hålvägssystemet med hjälp av totalstation och datorprogram, och det redan 1988.

Exempel på innehållet i Brogårdsarkivet

Gudrun Sandén berättar om arbetet – del 1 av 2

Bro gård har länge varit centrum i Broområdet och genom åren har där samlats en mängd handlingar och gårdsböcker.

Gården nämns första gången den 25 juli 1571, då Johan III skänker Anders Sigfridsson i Bro tre gårdar i grannsocknen. Det tyder ju på att han redan då ägde Bro gård.

Anders Sigfridsson hade varit troman hos Gustaf Vasa, som adlat honom. När han skulle välja adelsnamn och vapensköld valde han ett rålamm, rådjurskid skulle vi väl säga i våra dagar. Han kallade sig för Rålamb.

När Gustaf Vasa dött fortsatte Rålamb att tjäna sonen Erik XIV. Han hjälpte Erik att sätta bror Johan i fängelse i Finland. Trots detta anlidade Johan honom som rådgivare, när han efter några år blev fri och efterträdde Erik som kung i Sverige.

Slakten Rålamb kom att äga Bro gård i 120 år, men fanns också på olika gårdar i trakten fram till 1930-talet.

Claes Rålamb var en av stormakttidens märkligaste personligheter. Han blev sin tids främsta kännare i lagkunskap och ägde ett för sin tid imponerande handskriftsbibliotek, som nu finns på universitetsbiblioteket i Uppsala. Han var också i Turkiet på konungens uppdrag och lärde sig dricka kaffe, en vana som han introducerade i Sverige.

Sonen Åke Rålamb gick i faderns fotspår och skrev vad man kan kalla vårt första uppslagsverk. Det blev 6 stora band, som han kallade ”Adelig Öfning” och innehöll vad en adelsman borde veta.

Gårdsarkivet omfattar handlingar från 1571 till ca 1960. Dessutom finns ungefär 20 hyllmeter med gårdsböcker. Där står om arbetarnas löner, hur mycket som såtts och skördats, hur mycket korna mjölkat. Över huvud taget allt som har med gårdens ekonomiska skötsel att göra. Vidare finns ett stort kartmaterial.

På 1970-talet sålde ägarinnan Ebba Reuterskiöld marken till Kooperativa Förbundet, som byggde ett centrallager på en del av ägorerna. Resten arrenderades av ägarfamiljen, som bodde kvar i stora

huset.

Ebba Reuterskiöld funderade över vad som skulle hända med arkivet liksom sonen Carl som tog kontakt med Riksarkivet. Där hade man knappast hade sett ett så stort gårdsarkiv tidigare. De kunde ta hand om det i sin depå norr om Stockholm. Men det skulle betyda att materialet blev svåråtkomligt.

I början av 1990-talet hade det bildats en arbetsgrupp, som börjat registrera de för bygden mest intressanta dokumenten. Men arbetet blev aldrig avslutat.

Några år in på 2000-talet såldes Brogård till makarna Björn och Bibbi Örås. De hade länge närt en dröm om att bygga en golfbana. De har renoverat stora huset och försökt bevara så mycket som möjligt av den ursprungliga interiören. En tillbyggnad under altanen på baksidan har blivit omklädningsrum för spelarna.

Marken runt ägorerna är helt omgjorda. Man hyrde in stora bulldozers från USA, som genom GPS dirigerades därifrån och förändrade hela naturen. Nu finns flera sjöar och ett vattenfall i gamla Broån. Under alla greener finns värmeslingor för att förlänga spelsäsongen.

År 2007 kunde ungefär hälften av golfanläggningen tas i bruk. Trots alla stora ingrepp i naturen har protesterna nästan helt uteblivit och nu, 2009, väntar broborna på de stora internationella tävlingarna, som kommer att starta redan nästa år. Det finns plats för 75.000 åskådare.

Banan heter Bro Hof Slott och är anses som den förnämsta i landet.

När Carl Reuterskiöld skulle lämna gården 2004 var han bekymrad över arkivet. Riksarkivet kunde ta emot det, men sa att det kunde dröja 30 år innan någon skulle få tid att arbeta med det. Under tiden skulle det ligga nedpackat i deras depå utan möjlighet för någon att komma åt det.

Eftersom Carl Reuterskiölds tanke var att arkivet skulle vara tillgängligt här i bygden bestämde han sig för att donera det till Bro och Lossa Hembygdsförening. Den 8 mars 2007 skrevs donationsbrevet under.

Det här var naturligtvis mycket glädjande för

föreningen, men innebar också en del problem. I hembygdsgården Klint finns ju inget utrymme att förvara hela den stora samlingen och dessutom är ju ett gammalt trähus helt olämpligt. Ågarna till Bro Hof Slott var dock tillmötesgående och arkivet fick stå kvar där tills vidare.

Vid den här tiden hade staten beslutat att ge hembygdsrörelsen extra pengar så kallade accesspengar för att skapa arbete till arbetslösa akademiker. Det var tänkt att bli arkivarier skulle hjälpa hembygdsgårdar att registrera och ta hand om deras samlingar.

Stockholms läns Hembygdsförbund hjälpte Bro och Lossa Hembygdsförening att få del av de anslagna pengarna så att en duktig arkivarbetare kunde anställas. I flera månader sorterades och registrerades alla gamla handlingar i Bro gårdsarkiv enligt Riksarkivets normer. När arbetet var klart hade det blivit 32 kartonger med handlingar av olika slag.

Jag bestämde mig för att göra arkivet mera lättillgängligt genom att gå igenom alla handlingar och göra en sammanfattning av varje dokument på modernare språk och med modern stavning. På det sättet kan vem som helst som inte har någon vana vid gamla handskrifter läsa det skrivna. Det finns nämligen i sin helhet på Internet, där sökning kan göras på hela materialet. Det har också visat sig att forskare kan ha nytta av det. De kan snabbt se vad det handlar om och sedan gå vidare till originalet om de behöver.

Hela materialet blev över 700 sidor. Upplands Bro Kulturhistoriska Forskningsinstitut tog hand om det och tryckte och band in i ett 15-tal volymer. Varje volym innehåller också en CD skiva med innehållet, samma som på UKF:s hemsida.

Vid en sammankomst den 7 oktober 2008 på Klint överlämnades böckerna till Carl Reuterskiöld, Kommunens bibliotek, Bro Hof Slott, Länsmuseet, Stockholms läns Hembygdsförbund, Riksarkivet, Bro och Lossa Hembygdsförening med flera.

Originalhandlingarna sattes i Kommunens arkiv tillsammans med kartorna som en annan arkivarie tillsammans med Bro och Lossa Hembygdsförening, genom Hans Ström, fotograferat och registrerat.

Bro Hof Slott skulle sommaren 2009 bygga om huset där gårdsböckerna förvarats och ville inte längre ha ansvar för dem. Genom Hembygdsföreningens dåvarande ordförande, Seija Ullgren, lyckades man hitta en plats för dem i Kvistabergs källare. Tyvärr blev det en regnig sommar så källarutrymmet blev för fuktigt för att man skulle kunna ha böckerna kvar där. När detta skrivs i december 2009 är de uppflyttade i husets kontor.

Agneta Blidstrand och jag passade på att läsa litet i gårdsböckerna. Vi följde till exempel ett par arbetares uttag av sin stat under ett par år. Statsystemet, som betydde att man fick större delen av sin lön in natura upphörde inte förrän 1945.

De här båda statarna hade skuld till gården vid årets början. Den av dem som tog ut säd, sill och salt av sin stat minskade sin skuld. Den andra som tog ut mycket brännvin ökade däremot sin skuld. Att ha skuld till gården innebar ju att man inte frivilligt kunde flytta. Det kunde också betyda att om ägaren ansåg att han inte skulle få igen sina pengar, kunde han avskeda arbetaren, som naturligtvis hade svårt att få ett nytt arbete. Han kunde då bli ansedd som lösdrivare och tagen till soldat.

Vi beundrade också bokhållarna som med vacker handstil och utan fel förde de här böckerna. Bokföringen tycks ha varit omfattande och mycket noggrann.

Ett sådant här arkiv speglar ju en hel bygds historia. Här finns bland annat reduktionshandlingar, ägohandlingar, jordeboksutdrag, testamenten, bouppteckningar, kartbeskrivningar, rågångsregleringar, handlingar om Bro allmänning, domstolsutdrag, arrendekontrakt, väghandlingar, handlingar angående Västra stambanan, lokalt ångbåtsbolag, Mälarens vattenreglering, tegelbruk och skogsskötsel.

De tidigaste dokumenten är köpebrev, fastebrev, lånehandlingar, inteckningar och bytesbrev. Det var tydligen vanligt att man bytte fastigheter och man blir imponerad av hur de genom syneprotokoll och besiktningar kunde komma fram till ett rättvist beslut. Ingen ville ju förlora på affären.

All jord finns noga beskriven, inte minst vid laga skiftet som genomfördes vid 1900-talets början. Bara vid några underliggande gårdar genomfördes laga skifte på 1800-talet. Varje liten jordbit mättes och beskrevs. Det var ju viktigt att det blev så rätt som möjligt, då en del gårdar måste flytta

ur bygemenskapen och krävde likvärdig jord som de haft tidigare. Ibland kunde man inte komma överens och det ledde till långa och kostsamma processer inför speciella domstolar som enbart ägnade sig åt sådana ärenden. Bro gård blev aldrig utsatt för reduktionen på 1600-talet, vilket drabbade flera andra gårdar i närheten.

I arkivet finns ett originalbrev från Johan III och ett brev från Drottning Christina daterat 1651 med hennes underskrift och vidhängande stora sigill. Breven är som vackra konstverk.

Lådan med testamenten var extra stor. 1780 lät Kommerserådet Josias Cederhielm och hans hustru upprätta ett inbördes testamente. De bodde i Stockholm och baron Cederhielm var riksdagsman. Men han var en bråkig person som man inte ville ha kvar i Riksdagen, så han fick ägna sig åt sina egendomar.

Makarna har en dotter, Margareta Ulrica, änka efter Överstelöjtnant Baron Carl Fredric Lejonhielm. Dottern får i denna version av testamentet Lindholmens Säteri. I övrigt skall makarna Cederhielm ärva varandra med fri förfoganderätt.

När testamentet ändras 1792 heter dottern Margareta Montgomery och hennes son Josias född 1785 får Segersjö (en stor egendom vid Hjälmarens västra strand). Dottern Catharina Ulrica, född 1787 får Bro gård i gåva av morföräldrarna och sonen Robert Adam född 1788 ett stenhus i stan. Fadern till barnen nämns aldrig, vilket kanske inte var så konstigt, då han först blev dödsdömd, men fick straffet omvandlat till landsförvisning på S:t Barthélemy åren 1791–1793.

Han hette Robert Montgomery och var gunstling hos Gustaf III. 1785 sände kungen honom till S:t Petersburg för att betyga ryska Kejsarinnan konungens vänskap och utöva lite spionage om stämningarna mot Sverige. Vid krigsutbrottet 1788 försökte han förmå kungen att inställa anfallet mot Fredrikshamn genom att framhålla att manskapet var motsträvt. Efter en misslyckad framryckning i augusti 1788 mot Viborg och efter att ha undertecknat den s k Anjalaförbundsakten blev han arresterad och satt i fängelse på Fredrikshov i Stockholm. 1790 dömdes han till döden, men domen ändrades till livstids förvisning till S:t Barthélemy i Västindien.

Sedan hertig Carl blivit regent frigavs Montgomery och återvände till Sverige i början av

1793. Han levde sedan på säteriet Lindholmen i Orkesta socken. Författarinnan Vivi Horn kom att intressera sig för Montgomery och skrev en bok om honom, "Den sturske Montgomery". (Boken kom ut 1938 på Medéns Förlag i Stockholm).

Robert Montgomery var gift tre gånger och hade 15 barn, varav 7 avled i tidig ålder. Sin första hustru, fru Sibylla von Fleischbein, enleverade han från hennes sinnessjuka man i Frankfurt. Äktenskapet varade i 18 år. Familjen bodde i Finland, där Sibylla födde 11 barn. Hennes sista barnsäng ledde till hennes död.

I hans andra gifte med Charlotte Arnell, som var änka med två döttrar och dotter till Rudbecks på Edsberg, fick han dottern Malla född 1782. Hon blev den kända kuturpersonligheten Malla Silverstolpe i Uppsala, som höll fredagssalonger för kultureliten med Geijer och Atterbom med flera som deltagare. Under en tid i början på 1800-talet var hon bosatt på Toresta gård i Upplands Bro. Strax efter hennes födelse dog Charlotte efter ett kort men lyckligt äktenskap, då makarna bodde vid Raseborg i Finland. Montgomery blir nu ensam med 5 egna barn och två av Charlottes. På sin dödsbädd hade Charlotte önskat att Robert skulle gifta sig med Margareta Lejonhielm.

Margareta Lejonhielm blev änka vid 22 år ålder och var dotter till Kommerserådet Cederhielm i Stockholm. Släkten Cederhielm motsatte sig i det längsta förbindelsen med Montgomery. Fadern Josias Carl uttrycker sig så här: "Att Dottern behöver en karl kan jag förstå, men varför skall hon välja en karl utan vett, utan stadighet, utan förmögenhet som bara har skulder och barnungar". Det blev dock äktenskap och nu föddes Josias, Ulrica och Robert. Så småningom fanns halvsysrarna Malla och Ulla i Upplands Bro. Malla på Toresta och Ulla på Brogård.

Ulrica Montgomery gifter sig med landshövding Eric Sparre i Gävle och genom honom kommer Sparrarna in på Bro gård. Makarna Sparre bor aldrig där, då boningshuset är helt förfallet. De köper istället Ådö Slott för 50.050 riksdaler. Eric dör under landshövdingetiden i Gävle så det blir Ulla som ensam kommer att bo på Ådö.

Makarna har två söner och två döttrar. Den äldsta sonen Josias går i sin faders fotspår och blir landshövding i Västra Götaland. Han är riksdags-

man och lade fram många motioner bl a borttagandet av spö- och risstraffet. Hans verkliga intresse var dock järnvägens utveckling. Det finns hela utredningar om järnvägsdragningar i lådan märkt Västra stambanan.

Ett annat område han kom att intressera sig för var Mälarens vattenreglering. Kanske gjorde han det av egoistiska skäl, eftersom Bro gård ligger vid Mälarstranden och deras betesmarker vissa år helt försvann när Mälaren svämmade över. Men det här var ett bekymmer för alla med mark runt Mälaren, Man behövde reglera vattenståndet vid Mälarens utlopp i Stockholm. En kommitté med Sparre som ordförande valdes, som hade till uppgift att dels fördela ersättningar till dem som drabbats av översvämningar och dels hitta lösningar som förhindrade skador.

Josias Sparre var gift med sin kusin, hovfröken och statsfrun grevinnan Ottilia Sparre av Söfdeborg. Äktenskapet ingicks den 30 december 1851. Hon ansågs som en av landets vackraste kvinnor och under förlovningstiden med Josias ryktades det om att prins Gustaf (sångarprinsen) önskade gifta sig med henne. Hon kunde dock meddela den orolige Josias att hon tänkte bli honom trogen. Hon var frisk och stark, så stark att hon vid något tillfälle lyft upp och burit den svaga drottning Lovisa, Carl XV:s gemål, vars statsfru och förtrogna väninna hon var.

Hon deltog på många sätt vid makens sida i hans verksamhet att främja länets väl. Han skattade henne högt under de 35 år äktenskapet varade.

Josias Sparre blev föremål för många hyllningar och ärebetygelser under sin landshövdingetid. Den 31 maj 1886 fick han motta jubeldoktorskransen. Det var alltså 50 år sedan han promoverades till filosofie doktor. Detta blev hans sista stora framträdande. Endast 12 dagar senare, på pingstafon, när han skulle resa från residenset i Vänersborg till familjens sommarbostad blev hästen skrämmd och skenade nedför en brant backe som slutade i en tvär krök. Vagnen välte och Josias fick så svåra skador att han dog den 17 juni klockan 5.40 e m.

Jordfästningen skedde i Vänersborg under stor uppslutning. "Tidning för Vänersborgs stad och län" skriver att knappast i mannaminne har så stor människomassa varit samlad. Folk från hela länet hedrade den avlidne. En procession följde kistan från Residenset till kyrkan där psalm 452 sjöngs och musikkapellets kör sjöng "Ave Verum". Un-

der jordfästningen var alla butiker i stan stängda och alla byggnader och fartyg flaggade på halv stång.

Efter jordfästningen fördes kistan i procession till järnvägsstationen. En vagn i det extra tåget var iordningställd och fylld med blommor. Med på resan till Stockholm var grevinnan Ottilia Sparre, sonen greve Johan Sparre samt dottern friherrinnan Louise de Geer och hennes make.

Vid avresan mot Bro på söndagsmorgonen samlades släkt och vänner till den avhållne landshövdingen. Alla stationer efter vägen flaggade på halv stång. Vagnen med kistan var invändigt klädd med grönt, blommor och kransar och utvändigt prydd med korslagda svenska flaggor. En väldig människomassa var samlad på Bro station. Man följde i procession till Bro kyrka. Stoftet nedsattes i det Sparreska gravkoret. (Koret repareras just nu för stora pengar).

Brodern Claes Robert Sparre dör en dag före sin femtioårsdag på Säbyholm som han äger. Dessutom äger han Tibble gästgivargård. Han var änke-man och efterlämnar fyra omyndiga barn. Man kan läsa vad hans begravning kostade. Vad kyrkväktaren skulle ha för att öppna Sparreska gravkoret på Låssa kyrkogård. Hur mycket fisk och vin som köptes in till begravningsmiddagen på Ådö och hur mycket svart kläde och flor som gick åt till begravningskläderna.

Landshövding Josias Sparre och hans hustru efterlämnade två barn, sonen Johan och dottern Louise Ulrika samt 1,1 miljoner kronor. Det räckte för att Johan skulle kunna bygga det nuvarande stora huset vid Bro gård, ritat av arkitekt Holmberg, som också ritat Uppsala Universitet. Louise lät arkitekt Claesson, som ritat Nordiska Museet, rita Lejongdals slott några kilometer bort.

Johan var född 1856 och dog 1938. Han gifte sig två gånger men hade inga barn. Hans första hustru var Eva Erika Margareta Sparre af Rossvik. Makarna skildes efter 14 års äktenskap 1903.

1907 gifte han sig med Ebba Maria Matilda Barck född 1865 och död 1925.

Johan Sparre var nog ingen drivande jordbrukare så ekonomin var minst sagt skakig i början på 1920. Det finns ett annonsförslag till försäljning av Bro gård, vilket hans ekonomiske rådgivare förespråkade. (forts. nästa nummer)

Utdrag ur Domboken vintertinget 1773

Till detta ting har frälseinspektör Harald Forslind vid Säbyholms Sätessgård stämt bonden Erik Eriksson i Ålbrunna, Låssa socken, för att han den 16 januari i år under auktionen vid torpet Lövåker, Låssa socken, sålt dricka till förfång för Säbyholms krog. Han bör böta enligt lag och ersätta rättegångskostnaderna.

Torparen Matts Mattsson hade hållit auktion vid sitt torp Lövåker och då drickat från Säbyholms krog tagit slut, hade han bett sin granne Erik Eriksson att sälja av sitt lilla förråd. Annars riskerade man att auktionsfolket skulle gå från auktionen.

Vittnena, nämndemännen Erik Nilsson i Jurssta och Nils Larsson i Önsta, talade för Erik Eriksson. De menade att drickat från Säbyholm tagit slut och att Eriksson då på begäran av Matts Mattsson, som höll auktionen vid Lövåker, hämtat litet av sitt eget förråd, så att folket vid auktionen kunnat släcka sin törst. Annars hade de inte stannat kvar. Vittnena berättade att Eriksson inte sålt av sin dricka förrän det från Säbyholms krog var slut.

Resolverades

Då Eriksson mot sitt nekande inte kunnat övertygas att ha sålt dricka, medan det ännu fanns kvar av drickat från Säbyholm, men vidgått att han på Mattssons begäran för att hålla folket kvar vid auktionen, senare hade sålt av sitt eget lilla förråd. Därför kan Häradsrätten inte finna att Erik Eriksson gjort sig skyldig till plikt utan prövar skäligt att befria honom från Forslinds tilltal.

Vid samma ting förekommer ännu ett mål rörande auktionen vid Lövåker. Vice länsman Daniel Holmberg stämmer rättare Lars Lindström och drängarna Carl Persson och Erik Eriksson i Sanda samt soldaten för Sanda rote vid Sigtuna Kompani Gustaf Sandberg och påstår att de vid auktionen den 16 januari vid Lövåker varit druckna och slagits.

Då drängarna uteblir från tinget blir de dömda att betala 2 daler i böter och vid ett vite på 5 daler ålagda att infinna sig till nästa ting. Då är soldat Sandberg sjuk och man har fått en ny länsman som inget vet om saken, varför ärendet skjuts upp ännu en gång.

Bro den 28 januari 2010 Gudrun Sandén

Medlemsavgiften höjd till 150:-

Årsmötet 2008 beslöt att höja avgiften. Den har legat stilla i många år.

Föreningar får inga kommunala bidrag för administrativa utgifter.

20:- går till Hembygdsförbundet

Du blir medlem genom insättning av summan på pg 27 58 94-4

Ett medlemsutskick är dyrt med tryck och porton.

Inbetalningskort för medlemsavgiften sänder vi därför tillsammans med första Nyhetsbrevet för året. D.v.s. när vårprogrammet är klart.

Boje Sandén